

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 6, 2015 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 338

*К. А. Андриюченко,
к. е. н. доцент, доцент кафедри економіки підприємства,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана»*

СПЕЦИФІКА ВАРТІСНОГО ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

*К. Andriushchenko,
candidate of economic sciences, associate professor, associate professor of department of economy of enterprise,
State higher educational establishment is the «National Economic University named after Vadym Hetman», Kyiv*

SPECIFICITY OF THE VALUE OF INTELLECTUAL CAPITAL EVALUATION

Зростання вартості компанії може бути здійснений в результаті реалізації низки фінансово-економічних механізмів. З одного боку, збільшення вартості інтелектуального капіталу як частини вартості компанії в цілому призведе до зростанню вартості бізнесу.

Фінансово-економічні механізми впливу інтелектуального капіталу на вартість компанії можуть бути ефективно реалізовані лише при якісному вивченні продуктів інтелектуальної діяльності, раціональному управлінні процесами їх використання. Особливу роль у цьому має відіграти якісна вартісна оцінка інтелектуального капіталу, оскільки саме вона покликана забезпечити менеджмент всією необхідною інформацією для раціонального управління і збільшення вартості бізнесу. Вона також може служити підставою розробки програми ефективного управління інтелектуальним капіталом і критерієм повноти здійснення поставленого завдання.

У більшості компаній вартість інтелектуального капіталу істотно перевищує вартість матеріальних активів. Це дозволяє говорити про те, що інтелектуальний капітал значно впливає на ефективність фінансово-господарської діяльності. Також, на наш погляд, можна зробити висновок, що вартість сучасних компаній в основному визначається наявністю у них інтелектуального капіталу. Саме тому можливо говорити про те, що оцінка бізнесу в новій економіці - це оцінка інтелектуального капіталу в широкому сенсі.

Крім цього, ми також можемо зробити висновок про те, що інтелектуальний капітал виступає як основоположний чинник зростання вартості компанії. Виходячи з цього можна припустити, що в умовах інформаційної економіки виживуть лише ті фірми, які дбайливо ставляться до інтелектуальних ресурсів та інвестують кошти в їх розвиток, орієнтуються на безперервне вдосконалення застосовуваних технологій та інновацій. Як показує практика, інтелектуальний капітал, що накопичується цими компаніями, оцінюється ринком набагато дорожче, ніж всі належне їм майно.

The increase company value can be made as a result of a number of financial and economic mechanisms. On the one hand, the increase in the value of intellectual capital as part of the value of the company as a whole will lead to the growth of the business.

Financial and economic mechanisms of influence on the value of the intellectual capital of the company can be effectively implemented only a qualitative study of the products of intellectual activity, rational management processes using them. A special role in this play is a qualitative valuation of intellectual capital, because it is designed to provide management with the necessary information for good governance and increase business value. It can also serve as a basis program development of effective intellectual capital management and the criterion of completeness of implementation of the task.

In most companies, the cost of intellectual capital significantly exceeds the value of tangible assets. This suggests that intellectual capital has a significant impact on the efficiency of financial and economic activity. Also, in our view, it can be concluded that the value of modern companies is mainly determined by the presence of their intellectual capital. It is therefore possible to say that the evaluation of business in the new economy - an assessment of intellectual capital in the broad sense.

In addition, we can also conclude that the intellectual capital serves as a fundamental factor in the rising cost companies. Therefore we can assume that in terms of the information economy will survive only those firms that carefully relate to intellectual resources and invest in their development, oriented to the continuous improvement of the technologies and innovations. In practice, the intellectual capital accumulated by these companies, estimated market much more than all their property.

Ключові слова: *Раціональне використання інтелектуального капіталу, компонент інтелектуального капіталу, економічне вимірювання інтелектуального капіталу, нематеріальні активи.*

Keywords: *Rational use of intellectual capital, intellectual capital component, an economic measure intellectual capital and intangible assets.*

Вступ. Раціональне використання інтелектуального капіталу з урахуванням властивостей його компонентів може зробити істотний вплив на вартість будь-якої компанії, що видається важливим для всіх учасників економічних процесів, адже вартість бізнесу служить найважливішим індикатором його ефективності. В цілому найважливіша функція інтелектуального капіталу зводиться до створення і підтримки різних технологічних, організаційних, фінансових та ін. Переваг, завдяки чому можливе якісна зміна своїй вартісній характеристики і створення доданої вартості. Облік даного положення в рамках управління компанією і його раціональне застосування сприяє оптимізації та підвищення ефективності функціонування бізнесу, виступає найважливішим фактором максимізації доходу на вкладений капітал, тобто збільшує вартість компанії [5, С.12].

Зростання вартості компанії може бути здійснений в результаті реалізації низки фінансово-економічних механізмів. З одного боку, збільшення вартості інтелектуального капіталу як частини вартості компанії в цілому призведе до зростанню вартості бізнесу. Для кожного компонента інтелектуального капіталу можна виділити чинники, що підвищують його якісні характеристики і збільшують таким чином вартість інтелектуального капіталу (зростання професіоналізму персоналу, вдосконалення інфраструктурних активів та тощо), а також індикатори, що свідчать про зростання вартості даного економічного ресурсу (наявність конкурентних

переваг, зростання ступеня задоволення клієнтів продукцією компанії та тощо) [2, С.151]. Збільшення вартості інтелектуального капіталу має в своїй основі взаємодію всіх компонентів і створення синергетичного ефекту, що відбивається у зростанні вартості бізнесу. Інтелектуальний капітал також може виступати в якості джерела формування доданої вартості. У цьому випадку механізм його впливу на вартість компанії базується на способах створення доданої вартості (створення нових напрямків бізнесу, розподіл обмежених ресурсів та тощо) та отримання фінансових, конкурентних та ін. Переваг в результаті введення організаціями продуктів інтелектуальної діяльності. Фінансово-економічні механізми впливу інтелектуального капіталу на вартість компанії можуть бути ефективно реалізовані лише при якісному вивченні продуктів інтелектуальної діяльності, раціональному управлінні процесами їх використання. Особливу роль у цьому має відіграти якісна вартісна оцінка інтелектуального капіталу, оскільки саме вона покликана забезпечити менеджмент всією необхідною інформацією для раціонального управління і збільшення вартості бізнесу. Вона також може служити підставою розробки програми ефективного управління інтелектуальним капіталом і критерієм повноти здійснення поставленого завдання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти досліджуваної проблематики висвітлені у працях вітчизняних та закордонних вчених: В. Александрової, О. Бутнік-Сіверського, С. Валдайцева, В. Вігінського, Л. Гатовського, В. Геєця, Л. Едвінсона, Л. Канторовича, А. Козирева, П. Крайнева, А. Кузьміна, О. Лапко, О. Новосельцева, Б. Прахова, О. Святоцького, Л. Тимошук, В. Хартмана, П. Цибульова, В. Шток, С. Шухардіна та ін.

Постановка задачі

На основі викладеного можна сформулювати основне завдання дослідження, яке полягає в пошуку оптимальної моделі оцінки інтелектуального капіталу, яка дасть можливість врахувати вартість всіх його складових та визначити вплив інтелектуального капіталу на фінансові результати діяльності підприємства.

Результати.

Міжнародні стандарти оцінки виділяють чотири групи об'єктів оцінки (типів майна) - нерухоме майно, рухоме майно, бізнес і фінансові інтереси. Рухоме майно складається з матеріальних і нематеріальних об'єктів, які не є нерухомістю. Таке майно не пов'язане з нерухомістю постійно і може бути переміщено. Володіння майном є нематеріальним поняттям, але саме майно може бути матеріальним і нематеріальним. У відповідності з міжнародними стандартами бухгалтерського обліку виділяють матеріальні, нематеріальні та інвестиційні активи. До них відносять [7, С.51]:

- поточні активи (що не призначені для використання на постійній основі в діяльності організації - рахунки дебіторів, касова готівка, товарні запаси та ін.);
- основні активи (матеріальні і нематеріальні активи, що включають в себе:

1) нерухомість, виробничі засоби та обладнання, тобто активи, призначені для використання на постійній основі в діяльності підприємства, що включають в себе земельну ділянку і споруди, виробничі засоби та обладнання, амортизаційний резерв (акумульовані амортизаційні нарахування) та інші види активів;

2) інші довготривалі активи, тобто активи, не призначені для використання на постійній основі в діяльності організації, але які будуть перебувати в довготривалому володінні (довгострокові інвестиції і довгострокові дебіторські заборгованості, гудвіл, відстрочені витрати, патенти, фірмові знаки та інші активи)).

В цілому з погляду Міжнародних та Європейських стандартів оцінки економічного вимірювання інтелектуального капіталу пов'язані насамперед з вартісною оцінкою всього бізнесу, а також окремих його частин (невловимих активів) - нерозподілених нематеріальних активів (гудвілу), ідентифікованих нематеріальних активів [4, С.11].

У процесі визначення вартості інтелектуального капіталу необхідно враховувати наступні принципи:

1. об'єкти оцінки здатні задовольняти конкретні потреби економічних суб'єктів при їх використанні протягом певного періоду часу (принцип корисності);
2. попит і пропозиції на ринку, характер конкуренції продавців і покупців здатний надавати значний вплив на вартість інтелектуального капіталу (принцип попиту та пропозиції);
3. вартість об'єкта оцінки не може перевищувати найбільш вірогідні витрати на придбання об'єкта еквівалентної корисності (принцип заміщення);
4. вартість інтелектуального капіталу залежить від очікуваної величини, тривалості та ймовірності отримання доходів та інших вигод, які можуть бути отримані за певний період часу при найбільш ефективному використанні даного активу (принцип очікування);
5. вартість об'єкта оцінки змінюється в часі і визначається на конкретну дату (принцип зміни);
6. вартість інтелектуального капіталу залежить від зовнішніх чинників (дії ринкової інфраструктури, міжнародного та національного законодавства, політики держави в галузі захисту результатів інтелектуальної праці громадян та юридичних осіб та ін.), що визначають умови використання даного активу (принцип зовнішнього впливу);
7. вартість об'єкта оцінки визначається виходячи з найбільш ймовірного варіанту його використання, що є реалізованим, економічно виправданим, відповідним вимогам законодавства, фінансово здійсненим, в результаті якого розрахункова величина вартості вважається максимальною (принцип найбільш ефективного використання) [3, С.58].

При цьому необхідно відзначити, що найбільш ефективне застосування елемента інтелектуального капіталу може не збігатися з його поточним використанням, що неодноразово підтверджується російською практикою, коли досить часто економічні суб'єкти у зв'язку з низьким рівнем культури в області інтелектуального капіталу не використовують даний ресурс у своїй фінансово-господарській діяльності, хоча і мають його в наявності.

Практика показує, що роль інтелектуального капіталу у вартості компанії за останні роки значно збільшується. Так вартість інтелектуального капіталу корпорацій може в 5-16 разів перевищує вартість матеріальних активів [1, С.9]. Існує навіть точка зору, згідно якої співвідношення вартості інтелектуального капіталу та вартості матеріальних засобів виробництва і фінансового капіталу у високотехнологічних підприємств повинно знаходитися в межах від 5: 1 до 16: 1 [1, С. 11]. Дослідження компанії Pricewaterhouse показують, що в середньому 74% ціни продажу компаній становить вартість нематеріальних активів (з них 52% - гудвіл, 22% - інші нематеріальні активи) [6, С.13]. За деякими оцінками, 71% вартості British Petroleum, 96% вартості Coca Cola, 97% вартості Kellogg складають нематеріальні активи [7, С.53].

У таблиці 1 наведені дані, що характеризують співвідношення між інтелектуальним і акціонерним капіталами (балансова вартість компанії) по підприємствах різних країн світу [2, С. 89].

Таблиця 1.
Співвідношення інтелектуального та акціонерного капіталів

Кількість компаній у вибірці	Країна	Медіана вартості Інтелектуального капіталу до ринкової вартості компанії	% фірм, у яких вартість інтелектуального капіталу вище вартості матеріальних активів
123	Німеччина	1,046	94
162	Італія	0,528	91
2959	США	0,472	91
1175	Великобританія	0,465	86
1768	Японія	0,407	95
120	Швейцарія	0,379	87
308	Канада	0,158	60

У таблиці 2 наведені дані дослідження, проведені компанією Interbrand, про зростаючу роль нематеріальних активів.

Таблиця 2.
Значимість матеріальних і нематеріальних активів компанії

Галузь \ активи	Матеріальні активи (%)	Марки	Інші нематеріальні активи
Фінансові послуги	20	30	50
предмети розкоші	25	70	5
Інформаційні технології	30	20	50
Продукти харчування й напої	40	55	5
Фармацевтика	40	10	50

автомобілебудування	50	30	20
Комунальне господарство	70	0	30
Важка промисловість	70	5	25
Роздрібна торгівля	70	15	15

Таким чином, на підставі вищеведених даних можна зробити висновок, що у більшості компаній вартість інтелектуального капіталу істотно перевищує вартість матеріальних активів. Це дозволяє говорити про те, що інтелектуальний капітал значно впливає на ефективність фінансово-господарської діяльності. Також, на наш погляд, можна зробити висновок, що вартість сучасних компаній в основному визначається наявністю у них інтелектуального капіталу. Саме тому можливо говорити про те, що оцінка бізнесу в новій економіці - це оцінка інтелектуального капіталу в широкому сенсі.

Крім цього, ми також можемо зробити висновок про те, що інтелектуальний капітал виступає як основоположний чинник зростання вартості компаній. Виходячи з цього можна припустити, що в умовах інформаційної економіки виживуть лише ті фірми, які дбайливо ставляться до інтелектуальних ресурсів та інвестують кошти в їх розвиток, орієнтуються на безперервне вдосконалення застосовуваних технологій та інновації [2, С.164]. Як показує практика, інтелектуальний капітал, що накопичується цими компаніями, оцінюється ринком набагато дорожче, ніж всі належне їм майно.

Таким чином, вартісна характеристика інтелектуального капіталу набуває все більшої актуальності в даний час. Сама вона дозволяє багато в чому виявити і визначити найбільш ефективні і раціональні напрями введення інтелектуального капіталу в економічний оборот з метою максимізації вартості бізнесу.

Вартісна характеристика інтелектуального капіталу являє собою, з нашої точки зору, найважливіший елемент моделювання інтелектуального капіталу. Моделювання інтелектуального капіталу компанії представляється нам найважливішим елементом процесу управління даними економічним ресурсом з метою збільшення вартості компанії. Модель інтелектуального капіталу компанії - об'єкт-заступник в певних умовах може замінити об'єкт-оригінал (інтелектуальний капітал), відтворюючи цікавлять його властивості і характеристики. Вона є описом сукупності його компонентів і елементів на формалізованому мовою з метою вивчення їх властивостей, функцій та побудови оптимальної структури в рамках фірми.

Саме тому модель інтелектуального капіталу, на наш погляд, виступає як своєрідний інструмент для його пізнання і використання будь-якою компанією.

Відтворення елементів моделі може здійснюватися як в предметній (макет, прототип, зразок), так і в знаковій формах (графік, схема, програма, теорія). У нашому випадку модель інтелектуального капіталу представлена в знаковій формі (теорія, графіки, схеми). При формуванні моделі інтелектуального капіталу нами були обрані такі види моделі, як концептуальна модель та інформаційно-логічна модель. Інформаційно-логічна модель предметної області була сформована на початковій стадії дослідження, а потім уточнена. На її основі була побудована концептуальна (логічна) модель. Концептуальна модель представлена певним безліччю понять і зв'язків між ними (поняття компонентів і елементів інтелектуального капіталу), що є смисловою структурою (інтелектуальним капіталом) розглянутої предметної області. Вона складається з переліку взаємопов'язаних понять, властивостей, характеристик, класифікацію понять, ознак, функцій.

Формування нашої моделі здійснювалося двома напрямками, коли побудова йшло від емпірично виявлених властивостей і залежностей інтелектуального капіталу до його моделі і коли вже у вихідній точці передбачалося переддослідні відтворення інтелектуального капіталу в моделі. Оскільки модель відома, то вважається пізнанням і сам об'єкт (інтелектуальний капітал). Формальне побудова моделі в емпіричному дослідженні виявилася основою для змістовної інтерпретації об'єкта-оригіналу. При цьому особлива увага приділялася повноті моделі, оскільки модель інтелектуального капіталу реалізує оригінал в кінцевому числі відносин, що є критерієм їх типологізації [1, С.18].

У загальному вигляді задачу оцінки впливу інтелектуального капіталу на зростання вартості компанії можна вирішити за допомогою інформаційно-логічної моделі, що відбиває предметну область (у нашому випадку вартість компанії) у вигляді сукупності інформаційних об'єктів та їх структурних зв'язків (вартість інтелектуального капіталу та сукупність показників, що характеризують ефективність використання інтелектуального капіталу). Інформаційно-логічна модель дозволяє в інтегрованому та ієрархічному вигляді відобразити склад і структуру вартості компанії. Ця модель представлена у вигляді ієрархії показників, що утворюють вартість компанії. Верхній рівень ієрархії утворює вартість інтелектуального капіталу і коефіцієнт вкладу інтелектуального капіталу в створенні доданої вартості. Далі ці основні підсистеми деталізуються за допомогою показників, необхідних при визначенні показників верхнього рівня ієрархії і утворюють нижній рівень ієрархії. Функціональна декомпозиція, що утворює багаторівневу ієрархію показників, дозволяє зробити функціональний процес (визначення вартості компанії) елементарним, неможливим для подальшої деталізації, коли подальша деталізація логічних функцій перестає бути корисною і відбувається відображення внутрішньої логіки процесу реалізації економічних механізмів впливу інтелектуального капіталу на зростання вартості компанії за допомогою алгоритмів перетворення вхідних даних (показники рентабельності активів, менеджменту, чистого прибутку та ін.) у вихідні (вартість інтелектуального капіталу і коефіцієнт вкладу інтелектуального капіталу в створенні доданої вартості) [2, С.212].

Висновки. При розробці моделі використовувалися два підходи. Відповідно до першого була визначена основна задача (зростання вартості компанії), потім формувалася база даних і виявлялися потреби завдань у даних. При другому підході встановлювалися типові об'єкти предметної області. Поєднання двох підходів було пов'язано з тим, що на початковому етапі, як правило, немає вичерпних відомостей про всі завдання. Використання моделі виправдано і тим, що на будь-якому етапі розробки можливе внесення зміни до бази даних і модифікування її структури без шкоди для введених раніше даних. Виділення інформаційних об'єктів предметної області здійснювалося на основі формального підходу, коли на основі опису предметної області виявлені показники і документи їх містять, а також визначені залежності між показниками, виділені екзогенні та ендогенні змінні, згруповані показники відповідно до прийнятих методами оцінки інтелектуального капіталу.

З нашої точки зору, всі показники, що відображають стратегічну ефективність фірми, ефективність операційної, інвестиційної, фінансової діяльності та виступають в якості факторів вартості, свідчать про результативність використання інтелектуального капіталу компанією, коли людський капітал виступає у якості творця структурного та клієнтського капіталу і сприяє їх вдосконаленню і розвитку. Результативність використання всіх компонентів інтелектуального капіталу знаходить відображення в величинах інвестиційного, операційного, фінансового грошових потоків, від величин яких і залежить вартість організації.

Література.

1. Євтух О.Т. Теорія вартості через призму фінансів / О.Т. Євтух // Фінанси України. Науково - теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України. – 2005. – № 11. – С. 7–20.
2. Корягін М.В. Оцінювання вартості підприємства в системі бухгалтерського обліку: монографія / М.В. Корягін. – Львів: ТОВ «НВП «Інтерсервіс», 2012. – 262 с.
3. Просвірина І.І. Прибыль и поддержание капитала акционерных обществ / И.И. Просвірина // Финансы. Теоретический и научно-практический журнал Министерства финансов Российской Федерации. – 2004. – № 5. – С. 56–61.
4. Скоп Х.І. Бухгалтерський облік нематеріальних активів: відображення та переоцінка: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / Х.І. Скоп – Львівська комерційна академія, 2015. – 20с.
5. Старко І.С. Облік і контроль нематеріальних активів у системі управління діяльністю підприємства: автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит / І.С. Старко – Львівська комерційна академія, 2015. – 20с.
6. Стрижак О.О. Формування інтелектуального капіталу підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.06.01 – економіка, організація та управління підприємствами / О.О. Стрижак. – Харківський державний економічний університет, 2004. – 20 с.
7. Чухно А.А. Інтелектуальний капітал: сутність форми і закономірності розвитку / А. Чухно // Економіка України. – 2002. – № 11. – С. 48–55.

References.

1. Yevtukh O.T. (2005). «The theory of value through the prism of Finance», *Finansy Ukrainy*, vol. 11, pp. 7-20.
2. Koriahin M.V. (2012). *Otsiniuvannia vartosti pidpriemstva v systemi bukhgalters'koho obliku*, [Assessment of value in the accounting system], TOV «NVP «Interservis», Lviv, Ukraine.
3. Prosvirina I.I. (2004). «Profits and capital maintenance of joint stock companies», *Finansy*, vol. 5, pp. 56–61.
4. Skop Kh.I. (2015). «Accounting of intangible assets: reflection and reassessment», *Abstract of Ph.D. dissertation*, Global economy, Lviv Commercial Academy, Lviv, Ukraine.
5. Starko I.Ye. (2015). «Accounting and Control intangible assets in the system management of company data», *Abstract of Ph.D. dissertation*, Global economy, Lviv Commercial Academy, Lviv, Ukraine.
6. Stryzhak O.O. (2004). «Formation of the intellectual capital of the company», *Abstract of Ph.D. dissertation*, Global economy, Kharkiv State Economic University, Kharkiv, Ukraine.

7. Chukhno A.A. (2002), «Intellectual capital: the essence of forms and patterns of developments», Ekonomika Ukrainy, vol. 11, pp. 48-55.

Рецензія надійшла до редакції 20.06.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"